

השפעות הציור הפלמי על דיוקנאות הנשים של לאונרדו דה וינצ'י

על הקשר בין הציור הפלמי לציור הפלורנטיני במאה ה-15, עלה לראשונה ההיסטוריון היהודי-גרמני אבי ורבורג (Aby Warburg, 1897-1929), לאור הימצאותן של יצירות אמנות פלמית יחד עם אמנות קלאסית בוילה מדיצ'י. בעקבות פרסום של רשימת הנכסים לבית מדיצ'י נכון לשנת 1492, אותם פירסם ההיסטוריון לאומנות אז'ן מונץ (Eugène Müntz, 1845-1902) בשנת 1888, עולה כי למרות עדויות של רשומות ומסמכים מאותה תקופה, פטרוני פירנצה לא העדיפו בהכרח אומנות קלאסית, וכי היה ברשותם אוסף גדול ומרשים של אומנות פלמית וגותית, לפיכך העלה ורבורג את הטענה כי הרקע לאמנות הרנסנס, נעוץ בהשלמה ההדדית של שתי האמנויות הללו.¹

ניתן למצוא רמזים לסגנון הציור הפלמי, על מאפייניו והיבטיו השונים בציורים ובדיוקנאות של אמני רנסנס רבים, כאשר בעיניי הבולטת מביניהם היא ה-Monna Lisa, (מונה ליזה, 1507) (תמונה 1), של לאונרדו דה וינצ'י (Leonardo Da Vinci, 1452-1519), למרות שהדיוקן של המונה ליזה נחשב לעיתים קרובות כציור המייצג באופן מובהק את המאפיינים של הקלאסיציזם, לפי היסטוריון האמנות קנת קלארק (Kenneth Clark, 1903-1983), הבעות הפנים העדינות והחיוך הגותי של המונה ליזה, מייצגים אנטי קלאסיציזם באופן מובהק, יתר על כן, קלארק הסיק כי דה וינצ'י השיג איכות של שלמות קלאסית בדיוקן של המונה ליזה, דווקא באמצעות הוספת מאפיינים גותיים ופלמים לציור.²

אומנם הדיוקן של Ginevra de' Benci (גינברה דה בנצ'י, 1478) (תמונה 2), תהיה בחירה המתבקשת יותר לביסוס ההשפעה של הציור הפלמי על דה וינצ'י ועל אמנות הרנסנס ככלל, המונה ליזה, אשר נוצרה על ידי לאונרדו במהלך שהותו השניה בפירנצה בין השנים 1503-1506, נחשבת לפיסגת התהליך ההתפתחותי של תמונות הדיוקן שלו³ ולכן להערכתו, מציגה באופן המובהק והמדויק ביותר את ההשפעות של הציור הפלמי והגותי על דה וינצ'י והרנסנס. בעבודה זו אנסה להתחקות אחר הטכניקות והמאפיינים הבולטים ביותר בסגנון הפלמי, וכיצד אלו באו לידי ביטוי בדיוקנאות הנשים של לאונרדו ככלל, ובדיוקן של המונה ליזה בפרט.

¹ T. Eto, "Leonardo da Vinci and Flemish painting: On the Portrait of Ginevra de Benci." *Journal of International Philosophy*. no. 4 (March 2015). pp. 323-324.

² Ibid., 324.

³ F. Zollner, "Leonardo da Vinci's Portraits: Ginevra de' Benci, Cecilia Gallerani, La Belle Ferroniere, and Mona Lisa." *Sztuka I Kultura*. no. 4 (2003). pp. 157.

המונה ליזה של דה וינצ'י מתוארת כאשר גופה ופניה מופנים כשני שלישי לעבר הצופה, ומעקה הנישא על עמודים דקים מספק את נקודת המעבר בין החזית לנוף שברקע, תנוחה דינמית זו, השולטת בדיוקנאות של דה וינצ'י, מרפררת לאבות טיפוס פלמיים קודמים כגון הדיוקן Portrait of Isabella of Portugal (איזבלה מפורטוגל, 1429) (תמונה 3), של יאן ואן אייק (Jan van Eyck, 1390-1441).⁴

הפורטרט הראשון בו מתנתק דה וינצ'י מתצוגת הפרופיל המסורתית של פירנצה לדיוקנאות נשים - אשר שימשו לעיתים קרובות כמתנות חתונה או כחלק מנדוניה של כלה, והיו צריכים לשקף אידיאל נוקשה יחסית של התנהגות נשית, ולא הותירו כמעט דינמיות בהרכבתם - הוא הדיוקן של ג'ינברה דה בנצ'י ובו, פלג גופה העליון של ג'ינברה מונח בזווית כמעט אלכסונית, בניגוד לראשה, הפונה כמעט חזיתית לכיוון הצופה ומעניק לציור תחושה של דינמיות מסוימת.⁵

Ibid., 176.⁴

Ibid., 160.⁵